

tudi za študente drugih specializacij in izbirna predavanja za celotno fakulteto. Lahko pa se odločim tudi za angleščino v okviru izbirnih predavanj. V letu 2016 smo na Katedri za južnoslovanske in balkanistične študije za vse specializacije popolnoma spremenili triletni program. Po predpisih FF UK smo v program vsake specializacije celo morali dati en predmet v jeziku specializacije: en predmet v okviru slovenskega programa mora biti obvezno v slovenščini.

Zgrožena sem ob predstavi, da slovenski študent ne bi imel več možnosti slišati predavanja na slovenski univerzi v slovenščini. Nimam nič proti angleščini: tudi tukaj v Pragi lahko izbirna predavanja razpišemo v angleščini. Angleščina je moj »tretji jezik«, ki ga najbolj obvladam, rada imam angleško kulturo in angleško literaturo, občasno tudi pišem članke v angleščini, večkrat sem po nekaj mesecev bivala v angleškem prostoru. Kljub temu pa se zavedam, da bi me dejstvo, da bi morala slovensko književnost na splošno predavati v angleščini, gotovo omejilo v izrazu in pedagoškem zamahu – vsaj za nekaj časa.

Češki kulturni prostor, v katerem se gibljem, je jezikovno raznolik, večkulturnen, mnogoznačen, moja univerzitetna kariera na Karlovi univerzi temelji na dejstvu, da so me sprejeli kot češko znanstvenico na češko fakulteto, še vedno pa sem globoko hvaležna za možnost, da študentom slovenščine lahko predavam v slovenščini.

Alenka Jensterle - Doležalová

Karlova univerza v Pragi, Filozofska fakulteta, dolezalova.l@volny.cz

RAZMIŠLJANJE O VPRAŠANJU JEZIKA V VISOKEM ŠOLSTVU

Jezik med stroko in politiko, med pričakovanji in stvarnostjo

Vabilo, naj za strokovno revijo napišem svoje razmišljanje o vprašanju jezika v visokem šolstvu, me je postavilo v nenavaden položaj: iz politike sem se umaknila avgusta 2014, iz stroke pa že v novembru 2000. In ko opazujem dogajanje, ki mi je zapolnjevalo poklicno življenje več kot štiri desetletja, vem, da se, ko ugasnejo žarometi ali ko se za tabo zapro vrata institucije, v kateri si deloval, vse preseli na raven interesne dejavnosti. In čeprav ne želiš biti nergava starostnica, moraš kdaj pa kdaj vendarle povedati, da se je marsikdaj marsikaj že dogajalo in zgodilo, predvsem pa da s prestopom iz enega poklica v drugega ali iz enega statusa v drugega nisi izgubil poprejšnjega vedenja in znanja.

Tega ne bi zapisala, če se ne bi pri premišljevanju o tem, kako se je politika v poldrugem desetletju, ko sem bila poklicno vpeta vanjo, opredeljevala do

jezikovnih vprašanj, zapredla v stare, na trenutke že pozabljene dogodke in izkušnje. In znova sem pri dejstvu, da tudi pri jeziku ni nič potekalo drugače, kot je v politiki običajno. Za nekatera vprašanja je našla ustrezno rešitev, za druga je morala sklepati kompromise, nekatera ključna pa so ostala za prihodnje razprave in čakajo na boljše čase. Nekaj pa zatrdno vem: za pragmatično politiko, naravnano v čim hitrejšo razreševanje dilem, predvsem pa brez preglasnih nasprotovanj strokovne in zainteresirane javnosti, je zaželeno, da stvari zdrsnejo mimo čim bolj neopazno in vsaj na prvi pogled uredijo, kar je urediti treba – po lastni odločitvi ali zaradi zahtev Sveta Evrope in Evropske unije. In pri tem so jezikovna vprašanja zagotovo na obrobju zanimanja politike ter večine političark in politikov. Ob poplavi odločitev ali dogovorov, ki se jih s tako lahkoto oprime pridevnik zgodovinski, še za nobeno jezikovno temo, odločitev v kulturi ali izobraževanju ni noben vodilni politik rekel, da je zgodovinska. Ob obravnavah zakonov, resolucij ali strategij na plenarnem zasedanju državnega zbora se je običajno pred napol prazno dvorano ponovila razprava s pristojnih odborov, ker so bili tudi razpravljavci isti kot na odboru. Zato je bilo vedno zelo pomembno, kako je določen krog vabljenih na sejo pristojnega odbora, predvsem pa, kako odzivna je strokovna in zainteresirana javnost. Javne predstavitve mnenj so torej pomemben kazalnik javnega zaznavanja poglobitvenih vprašanj ob določeni temi, vendar le, če vanjo posežejo ne samo podporniki predlaganih rešitev, ampak tudi nasprotniki.

Kakšno moč ima strokovna in zainteresirana javnost, se je pokazalo, ko je pristojna ministrica na koncu vendarle popustila in umaknila sporni člen iz predloga dopolnitev in sprememb Zakona o visokem šolstvu. Toda ne kaže si zatiskati oči pred tem, da bo slej ko prej treba ugrizniti v kislo jabolko, ki se mu reče določitev javnega interesa. Jezik v visokem šolstvu je namreč z njim neločljivo povezan. In izkušeni pogajalci to dobro vedo. Zato je bilo usklajevanje z deležniki, kot pravi pristojna ministrica, uspešno in predlog naj bi imel podporo vseh. Kako je bilo to doseženo, je seveda druga zgodba. Ampak na javni predstavitvi mnenj se ni oglasil noben predstavnik sindikata, predstavniki študentov so predlog zakona tudi podprli, na odboru pa je bilo celo slišati, da je študentom vseeno, v katerem jeziku so predavanja. Temu seveda ne pritrjujejo študentje v senatu ljubljanske Filozofske fakultete. Marginalizacija vprašanja učnega jezika v visokem šolstvu je načrtna in zaskrbljujoča. Pojmovanje, da je slovenščina ovira za večjo konkurenčnost in višjo kakovost visokega šolstva, zlasti pa za internacionalizacijo, je trdno zakoreninjeno. Zato ne preseneča, da je v AKCIJSKEM NAČRTU ZA JEZIKOVNO IZOBRAŽEVANJE zapisano opozorilo: *»Za vzpostavitev jezikovne politike v visokem šolstvu je treba normalizirati jezikovno zavedanje, da slovenski jezik v terciarnem izobraževanju ni ovira za internacionalizacijo visokega šolstva. Resolucija predvideva jasen sistem ločevanja med krajšimi oblikami študijskega bivanja študentov in visokošolskih učiteljev ter med daljšimi oblikami vključevanja študentov in profesorjev v visokošolski sistem Republike Slovenije.«*

Dokument je sprejela vlada 13. novembra 2015, državni zbor pa v sprejemanje ni bil vključen, res pa ne vem, ali ga je morda obravnaval vsaj informativno.

Vsekakor pa bi pričakovala, da ga ministrica pozna, vendar njeno odkimavanje, ko sem navedla nedopustno prakso: *»Študentom, ki so redno vpisani v študijske programe v Avstriji in Italiji z namenom, da bi postali učitelji v slovenskih ali dvojezičnih šolah, in prihajajo na izmenjave v Slovenijo v skladu s posebnimi pogodbami, je treba omogočiti, da kot tuji študenti na krajših izmenjavah poslušajo predmete v slovenskem jeziku. Dogaja se, da jih vključijo v angleške izvedbe in da sekundarnega cilja izobraževanja, tj. izboljšanja kompetence v slovenščini, sploh ne dosežejo«*, me napeljuje na misel, da akcijskega načrta ni prebrala. Le tako lahko tudi razumem njeno vztrajanje pri predlogu sprememb veljavnega 8. člena zakona. Kako bi sicer lahko zagovarjala predlog – ki so ga verjetno res pripravili drugi, ampak odgovornost pa je ministričina – če v navedenem dokumentu pri drugem cilju, to je ohranitev statusa slovenščine kot uradnega in učnega jezika visokega šolstva, beremo: *»Zakonodaja na področju učnega jezika v visokem šolstvu mora omogočiti, da ima vsak slovenski študent možnost študirati v slovenščini.«*

Če dejstvu, da politika ne spoštuje niti dokumentov, ki jih je sama sprejela, dodam še gladko ignoriranje mnenj državnoborske zakonodajno-pravne službe, je moja zaskrbljenost, da se v prihodnosti brez odločnega, vendar argumentiranega in organiziranega nasprotovanja nedopustnemu in neupravičenemu širjenju rabe tujih jezikov in s tem postopnega opuščanja slovenščine kot učnega jezika v javnem visokem šolstvu in znanosti ne bo mogoče zoperstaviti, upravičena.

Odgovorna politika prisluhne stroki in upošteva javni interes

Nisem preštela, koliko delovnih skupin, ki naj bi pomagale do kakovostnih strokovnih jezikovnih odločitev, je bilo ustanovljenih. Mislim, da se ne motim in se prav spomnim, da je prva taka delovna skupina pripravila nabor črk za osebne dokumente. Kljub vsemu v zadnji vrstici na hrbtni strani osebne izkaznice imena nimajo strešic, na registrskih tablicah morate za šumnike posebej doplačati ... O upoštevanju pravopisnih pravil pri datumih, ženskih oblikah v obrazcih ... ne kaže izgubljati besed. Večinsko mnenje pri zapisu evropske valute euro v zakonih nasproti evro v praktičnosporazumevalnih besedilih se je zreduciralo na izjave, da ni pomembno, kako valuto zapisujemo, pomembno je, da jo imamo v žepu ali denarnici.

Delovna skupina je odigrala pomembno vlogo pri nastajanju zakona o javni rabi slovenščine, kljub temu pa v mandatu 2004–2008 ni bila več ustanovljena.

Več je bilo delovnih skupin, ki so sodelovale pri nastajanju »jezikovnih členov« v različnih zakonih, pri resolucijah in akcijskih načrtih. Njihovo delo so spremljali izstopi, odstopi, razpustitve in ustanavljanje novih, sestavljenih po drugačnih merilih. Pokazali so se različni jezikovni in drugi strokovni pomisleki, ki so pogosto kazali na videz nepomirljivo nasprotovanje. Pri tem je šlo v nič veliko energije, znanja in časa, v skrajnem primeru pa ni pripeljalo do razrešitve zagat in odprtih vprašanj. Namesto da bi nadaljevali, kjer je prejšnja skupina končala, je bilo opravljeno delo spravljeno v predal.

Posebno stopnjo v razreševanju učnega jezika v visokem šolstvu predstavlja vloga rektorske konference, ki je imenovala meduniverzitetno delovno komisijo z eno samo nalogo, in sicer pripravo novega besedila člena o učnem jeziku. Čeprav je bilo najbolj žgoče vprašanje zakona o visokem šolstvu neuresničena odločba ustavnega sodišča o financiranju, je hotela najprej spremeniti samo 8. člen veljavnega zakona in pripravljeni predlog je naslovila na državnozborski odbor za kulturo, da se do njega opredeli. Navajam predlagano besedilo spremenjenega 8. člena zakona o visokem šolstvu, ki bi po mojem mnenju, če bi bilo sprejeto, imelo za položaj slovenščine kot učnega jezika usodne posledice:

»Učni jezik je slovenski.

Visokošolski zavod lahko izvaja študijske programe ali njihove dele v tujem jeziku pod pogoji, določenimi s statutom.

Visokošolski zavodi skrbijo za razvoj slovenščine kot strokovnega oziroma znanstvenega jezika.«

Ker je odbor za kulturo opravil razpravo, soočil različna strokovna mnenja in na koncu predlog zavrnil, se postopek ni nadaljeval. Odbor je vztrajal, naj se vprašanje o učnem jeziku uredi skupaj z drugimi nujnimi spremembami visokošolskega zakona. Predlog zakona je bil pripravljen, predlagani jezikovni člen je bil v stroki usklajen in je odpravljal vrzeli in nejasnosti, ki jih ima veljavni osmi člen, vendar s padcem vlade je padel tudi zakon in zgodba z osmim členom se je znova znašla na začetku. Ministrstvo padlega predloga ni upoštevalo, osnovo za spremembo člena o učnem jeziku je zasnovala nova delovna skupina in vse se je odvijalo, kot da ni bilo ničesar pred tem.

Nadaljevanje zgodbe je znano: izjave, peticije, javne predstavitve mnenj, zapisi v medijih, okrogle mize, protesti uglednih posameznikov in različnih združenj so vendarle zaustavili nesprejemljivo spremembo veljavnega člena. Uničujoče mnenje državnozborske zakonodajno-pravne službe je ne bi, če sklepam po tem, da je imela veliko pripomb, pa so bile mirno povožene.

Kako naprej?

Črtanje predlaganega popravka osmega člena je ureditev učnega jezika preložila na naslednji poskus. Pri tem ima ministrstvo kar nekaj gradiva, ki bi ga lahko porabilo, pa se doslej o tem še ni izreklo. Tako je Nova Slovenija, ki je združila dva amandmaja v nekoliko spremenjeni obliki, kot sta bila pripravljena in usklajena sredi poletja v skupini nasprotnikov vladnega predloga, vložila amandma, vendar po črtanju člena ni doživel obravnave, prav tako se o njem ni izrekla zakonodajno-pravna služba. Neuradno je menda za ministrstvo nesprejemljiv, tako da je njegova prihodnost zelo vprašljiva.

Prepričana sem, da je rešitev mogoče najti, ministrstvu samo svetujem, naj prebere ključne dokumente – nekatere je sprejela ta vlada in ministrska ekipa – naj končno upošteva stroko in spoštuje sprejeto zakonodajo. Če bo prisluhnila opozorilom stroke, analizam in ekspertizam, bo našla rešitev, ki

bo uresničila javni interes in omogočila, da bo slovenščina ostala živ, gibek, polnofunkcionalen jezik, ki je sposoben konkurirati drugim jezikom, ker je v njem mogoče polnopomensko izražanje tudi najbolj subtilnih misli in čustev, ker je v njem mogoče ustvariti tudi novo strokovno izrazje in ga uporabiti v zahtevnih znanstvenih besedilih.

Ko končujem nedokončano zgodbo slovenščine kot učnega jezika v visokem šolstvu, me opogumlja zavest o bogastvu, ki se je nakopičilo v številnih prispevkih, raziskavah, študijah, premislekih ... vseh, ki so si izbrali slovenščino, ker jim je domovina.

Majda Potrata

Maribor, majda.potrata@siol.net

»NAŠ SLOVENSKI JEZIK JE NAJVEČJI ZAKLAD, KAR NAM JIH JE BOG DAL« (Stanislav Škrabec)

Med domoljubjem in mednarodno odmevnostjo

Naslovne besede so vklesane na podstavku doprsnega kipa slovenskemu jezikoslovcu Stanislavu Škrabcu, enemu od utemeljiteljev slovenske knjižne izreke. Mogočno bronasto poprsje stoji ob novogoriški Erjavčevi cesti blizu vznožja hriba Kostanjevica, na katerem je v frančiškanskem samostanu Škrabec štirideset let živel in ustvarjal in objavljaj svoje jezikoslovne razprave na platinicah verskega lista Cvetje z vrtov svetega Frančiška. Ker je pisal v manjšem slovanskem jeziku, ker ga ni nihče prevajal, njegove znanstvene ugotovitve niso prodrle v svet. V nasprotju z znanstvenim delom Frana Miklošiča, domoljubnega Slovenca, ki se je ob marčni revoluciji leta 1848 zavzemal za pravice slovenskega jezika v šolstvu, uradih in drugod, svoje znanstvene razprave pa je pisal in objavljaj v nemščini. Zato so ga brali širom Evrope. In tudi zato ima veličasten pomnik v parku pred ljubljanskim sodiščem. In bi, če bi se bil rodil proti koncu stoletja, na pravkar ustanovljeni univerzi v Ljubljani, glavnem mestu okrnjene, a vendarle združene Slovenije, leta 1919 predaval v slovenščini.

Skratka, te uvodne besede razkrivajo, da so razmerja med domoljubjem, odprtostjo v svet, državotvornostjo in znanstveno prepoznavnostjo zapletena in vredna natančnejšega razmisleka.

Slovenščina v samostojni državi: trnova pot do uradnega in državnega jezika

Tisti, ki v današnjem času tako odločno, brezkompromisno in tudi vzvišeno zagovarjajo anglizacijo slovenskega visokega šolstva in znanosti kot edino